

САМООЦІНКА СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА В КОНТЕКСТІ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. В статті розкрито роль самооцінки студентів-музикантів навчальних закладів передвищої освіти в процесі підготовки до публічних виступів. Самооцінка студента виявляє його ставлення до своїх здібностей і можливостей, є важливою детермінантою всіх видів діяльності та поведінки людини. Самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб людини – потребою в самоствердженні. Це безпосередньо стосується проблеми самооцінки успішності виконавської діяльності, концертних виступів. Акцентовано на тому, що рівень самооцінки студента впливає на якість виступу. Підкреслено, що занижена самооцінка підсилює сценічні бар'єри, негативно позначається на професійному розвитку студента-музиканта. Зазначено на необхідності всебічного психолого-педагогічного супроводу студентів-музикантів в процесі підготовки до сценічного виступу. Роль педагога полягає в тому, щоб сприяти розвитку особистості кожного студента, готувати їх до професійного самоуправління, формувати сценічну стійкість, одними із детермінант яких і є самоконтроль та самооцінка.

Ключові слова: самооцінка, хвилювання, сценічний виступ, студент-музикант, професійна підготовка.

Denys Olena

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

SELF-ESTEEM OF A STUDENT MUSICIAN IN THE CONTEXT OF STAGE-PERFORMANCE TRAINING

Summary. The article reveals the role of self-esteem of students musicians in institutions of pre-university education in the process of preparing for public performances. Self-esteem of the student reveals attitude to his abilities and opportunities. Self-esteem is a component of self-awareness, it depends on the criticality of a human, his exactingness to himself. Self-esteem is an important determinant of all human activities and behaviors. Self-assessment is associated with one of the central human needs – the need for self-affirmation. This directly concerns the problem of self-evaluation of the success of its performance, concert performances. After all, every stage performance is the moment of self-affirmation, self-actualization of the performer, the moment of «experience» for self-esteem. The emphasis is on the student's level of self-esteem which affects the quality of the presentation. It is emphasized that underestimating self-esteem usually strengthens the stage barriers, negatively affects the professional development of a student musician. Adequate self-esteem, confidence in yourself mobilize the creative potential of a student-musician. To achieve an adequate self-esteem means to critically treat their abilities and opportunities, to objectively evaluate the results of stage-performance activities, to analyze the performances, the mistakes and achievements thoroughly. It is indicated on the necessity of comprehensive psychological and pedagogical accompaniment of students-musicians in the process of preparation for a stage performance. The role of a teacher is to promote the development of each student's personality, to prepare them for professional self-management, to form the stage stability, one of the determinants of which is self-control and self-esteem. To this end, it is necessary to identify and develop positive qualities in them, to ensure the establishment of an adequate self-esteem successful performance.

Keywords: self-esteem, excitement, stage performance, student musician, professional training.

Постановка проблеми. Сценічно-виконавська підготовка студентів-музикантів у навчальних закладах передвищої освіти вимагає різнобічного підходу. З одного боку, процес підготовки до сценічних виступів включає роботу над технікою, манерою та емоційністю виконання, розвитком музичної пам'яті, з іншого – виховання, формування, корекція особистісних якостей волі, які впливають на успішність сценічного виступу. Практика показує, що педагоги, як правило, зосереджуються на технічній підготовці програми і недостатньо уваги приділяють внутрішнім виконавським аспектам студента-музиканта.

До особистісних характеристик студента-музиканта, які впливають на успішність сценічного виступу відносять наполегливість, вміння долати труднощі, саморегуляцію. Структурними компонентами останньої є самоналаштування, самоконтроль та самооцінка. Успішність виступу залежить від уявлень про свої можливості не

менш, ніж від самих здібностей. Тому розглянемо питання самооцінки студента-музиканта, оскільки вона корелюється з нервозністю, є причиною сценічного хвилювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти самооцінки як складової структури особистості стали предметом дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців. А. Адлер, У. Джеймс, Л. Божович, І. Кон, Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв розкрили психологічну природу і сутність явища самооцінки, механізми її формування.

Сучасні дослідники розглядають самооцінку в аспекті її впливу на практичну діяльність особистості, професійне самовизначення. Так, Козерук Ю. та Євсейчик Я. розглядають самооцінку як фактор становлення особистості студента. Науковці зазначають: «самооцінка є однією з ланок процесу саморегуляції діяльності та виступає саме тим утворенням в структурі особистості, яке піддається впливу зовні. Таким чином, можна

припустити, що регулююча функція самооцінки по відношенню до діяльності проявляється по ряду напрямлень: вона впливає на вибір власних цілей людини, визначає характерні для неї емоційні та мотиваційні стани, в багато чому обумовлює характер оцінки та ставлення до досягнутих нею зовні цілей» [2, с. 163].

Аналізуючи структурно-динамічну модель самооцінки, Пирлик М. стверджує, що самооцінка є важливим чинником мобілізації людиною своїх сил, реалізації прихованих можливостей, творчого потенціалу. Як механізм саморегуляції самооцінка задіяна в усіх сферах життєдіяльності людини – діяльності, поведінці, пізнанні, спілкуванні [4].

Лю Цзя досліджує сценічну діяльність музикантів крізь призму психологічної теорії стресу: «Для музикантів-інструменталістів характерна нестабільність самооцінки успішності сценічної діяльності. Її зниження знесилює, а неадекватне завищення іноді може виступати важливим фактором мобілізації виконавського потенціалу та реалізації прихованих творчих резервів. Рівень самооцінки регулює обов'язкові внутрішні особистісні стандарти, котрі можуть як заважати, так і сприяти успішності відтворення виконавських навичок музикантів-інструменталістів» [6, с. 37].

Таким чином, ми можемо констатувати предствлення самооцінки в наукових та методичних працях як суб'єктної якості особистості, що впливає на її поведінку, діяльність.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій з означеної проблеми дозволяє зробити висновок, що недостатньо висвітленим є питання самооцінки студента-музиканта в контексті сценічно-виконавської підготовки. Подальше дослідження впливу самооцінки на формування сценічної стійкості студента-музиканта необхідно для забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу студентів в процесі підготовки до сценічних виступів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування важливості формування адекватної самооцінки студента-музиканта в умовах навчального закладу передвищої освіти як детермінанти сценічної стійкості.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи самооцінку як детермінанту сценічної стійкості студентів-музикантів навчальних закладів передвищої освіти, ми проаналізували різні підходи до визначення цього поняття. Так, відповідно до психопатологічного підходу самооцінка розглядається як показник психічного здоров'я особистості, яка може як стимулювати, так і пригнічувати активність людини. Згідно з функціональним підходом самооцінка є однією з основних функцій особистості. Самооцінка виконує регулятивні функції, виступаючи необхідною внутрішньою умовою організації суб'єктом своєї поведінки, діяльності, відносин [5, с. 6]. Відповідно до діяльнісного підходу самооцінка впливає на якість результатів діяльності особистості, дозволяє виокремити ті чинники, якими керується особистість, оцінюючи свої можливості або результати роботи.

Самооцінка функціонує у двох формах: загальній і частковій. Загальна самооцінка відображає узагальнені знання суб'єкта про себе і за-

сноване на них цілісне ставлення до себе [5, с. 6]. Часткова самооцінка виникає з розвитком конкретних видів діяльності і відображає оцінку суб'єктом власних вчинків, дій, можливостей у цих видах діяльності [1]. Обидві форми самооцінки взаємопов'язані.

Узагальнюючи можна стверджувати, що самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, власних здібностей, якостей. Самооцінка є компонентом самосвідомості, від неї залежить критичність людини, її вимогливість до себе, ставлення до власних успіхів і невдач. Самооцінка є важливою детермінантою всіх видів діяльності та поведінки людини.

Пряме відношення до проблеми самооцінки студентів-музикантів успішності своєї виконавської діяльності, концертних виступів має те, що самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб людини – потребою в самоствердженні. Це визначається відношенням її дійсних досягнень до того, на що людина претендує, які цілі перед собою ставить – рівня домагань [2, с. 163]. А кожен сценічний виступ і є моментом самоствердження, самореалізації виконавця, моментом «випробування» для власної самооцінки.

Хвилювання, думки про оцінку своєї власної персони, своїх можливостей неминує супроводжує виконавську діяльність студентів-музикантів навчальних закладів передвищої освіти. Будь-яка виконавська діяльність на сцені є стресовим навантаженням для студента. Основним стресором для них є глядацька аудиторія, усвідомлення того, що кожна дія оцінюється слухачем, комісією. Найчастіше хвилювання супроводжується думками: «Що про мене скажуть?», «Як оцінять мій виступ, мое виконання?». Аналізуючи психологічні проблеми концертної діяльності, видатний піаніст, музикознавець Г.М. Коган дійшов висновку, що головною причиною хвилювань під час виступів є неадекватна самооцінка виконавця. «Рівень самооцінки регулює обов'язкові внутрішні особистісні стандарти, котрі можуть як заважати, так і сприяти успішності відтворення виконавських навичок музикантів-інструменталістів» [6, с. 37].

На успішність сценічно-виконавської діяльності негативно впливає як переоцінка своїх можливостей, результатом чого є нерідко нервові зриви, відчуття невдачі, так і недооцінка своїх здібностей, що формує невпевненість, обмежує творчий потенціал виконавця.

Отже, успішність сценічного виконання студента-музиканта залежить від ступеня адекватності самооцінки. Під адекватністю розуміється відповідність самооцінки реальним проявам суб'єкта. Адекватна самооцінка успішності сценічної діяльності виступає джерелом необхідної інформації, на основі якої прогнозується вірність подальших рішень щодо доцільності корекції виконавських дій [6, с. 37].

Самооцінка активно регулює процес саморозвитку. На ній засновані активізація, актуалізація процесу самопізнання, самоконтролю, самовладання, самокорекції, саморегуляції, самокритичності, самовдосконалення особистості [3]. Досягати адекватної самооцінки успішності студентів-музикантів означає критично ставитись до своїх здібностей і можливостей, об'єктивно

оцінювати результати сценічно-виконавської діяльності, вдумливо аналізувати виступи, допущені помилки і досягнення.

Можливі моменти фрустрації руйнують самооцінку і в подальшому формують сценічні бар'єри, які надалі негативно впливають на подальший розвиток студентів-музикантів. Тому в навчальному процесі варто усвідомлювати, що самооцінка не є чимось даним, споконвічно властивим особистості. Самооцінка розвивається, вдосконалюється, змінюється разом з розвитком особистості в цілому. Вона є як результатом, так і внутрішньою умовою її розвитку, особистісного зростання. Як зазначають Козерук Є. та Євсейчик Я.: «самооцінка виступає саме тим утворенням в структурі особистості, яке піддається впливу зовні [2, с. 163].

Тому в процесі сценічно-виконавської підготовки студентів-музикантів навчальних закладів передвищої освіти необхідно сприяти розвитку особистості кожного студента, готувати їх до професійного самоуправління, формувати сценічну стійкість, одними із детермінант яких і є самоконтроль та самооцінка. Важливу роль у цьому відіграє педагогічна підтримка та супровід студентів-музикантів.

Роль педагога полягає в тому, щоб забезпечити становлення адекватної самооцінки успішності виконавської діяльності студентів-музикантів. З цією метою необхідно виявити і розвинути в них позитивні якості, підняти занижену самооцінку, рівень домагань. Для цього необхідно висловлювати лише конструктивні зауваження, не порівнювати з іншими студентами, відзначати поліпшення результатів, не акцентувати постійну увагу на невдачах, забезпечити довірливу атмосферу, яка сприяє розкриттю особистості студента, пробуджує впевненість та позитивно налаштовує на сценічно-виконавську підготовку.

Формування адекватної самооцінки студентів-музикантів ґрунтується на: створенні психологічних умов для саморозвитку і адекватного

формування образу «Я», зменшення впливу негативних чинників у структурі самооцінки шляхом формування уявлення про адекватну особисту Я-концепцію через процес самопізнання. Таким чином, педагогічний супровід та підтримка студентів-музикантів навчальних закладів передвищої освіти будуть ефективними за наступних умов:

– дотримання принципів особистісно-орієнтованого навчання, коли враховуються вікові особливості, особистісні, індивідуальні можливості студентів;

– використання комплексного підходу, який передбачає всебічний розвиток особистості студента-музиканта – технічна і психологічна підготовка до сценічно-виконавської діяльності;

– виховання потреби в студентів-музикантів до самопізнання, саморозкриття;

– застосуванні мотиваційних механізмів професійного самовдосконалення.

Висновки і пропозиції. Між самооцінкою, рівнем домагань та ступенем хвилювання студента-музиканта існують складні кореляційні зв'язки. Недооцінка своїх здібностей, хвороблива самооцінка призводять до відчуття підвищеної емоційної напруги, стресової реакції на будь-яку ситуацію, пов'язану з оцінкою виконавської діяльності і часто це проявляється у сценічному хвилюванні. Тому формування у студентів-музикантів уміння об'єктивно оцінювати себе є важливим завданням професійної підготовки в умовах навчальних закладів передвищої освіти. Адекватна самооцінка, впевненість в собі мобілізують творчий потенціал студента-музиканта. Студент із стійкою адекватною самооцінкою виконавської діяльності спроможний не лише правильно оцінювати свою виконавську діяльність, а й адекватно емоційно реагувати на невдачі, регулювати сценічне хвилювання.

Викладена інформація не є вичерпною і питання вдосконалення процесу підготовки студентів-музикантів до сценічно-виконавської діяльності потребують подальшого вивчення.

Список літератури:

1. Баранник В. Самооцінка та її місце в структурі самосвідомості. *Соціальна психологія : Український науковий журнал*. 05/2006. № 3. С. 95–101.
2. Козерук Ю.В., Євсейчик Я.О. Самооцінка як фактор становлення особистості студента. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 163–165.
3. Міщенко М.С. Вплив самооцінки на рівень успішності професійної діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки / гол. ред. : О.Є. Блинова*. Херсон : ВД «Гельветика», 2016. Випуск 6. Том 1. С. 78–83.
4. Пирлик М. Структурно-динамічна модель самооцінки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Випуск 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_5_44 (дата звернення: 17.12.2018).
5. Попелюшко Р.П. Психологічні умови подолання негативної самооцінки в юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2008. 18 с.
6. Цзя Лю. Сценічна діяльність музикантів-інструменталістів у контексті психологічної теорії стресу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2017. Вип. 23. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2017_23_9 (дата звернення: 10.12.2018).

References:

1. Barannyk V. (2006). Samooczinka ta yiyi misce v strukturі samosvidomosti [Self-esteem and its place in the structure of self-awareness]. *Social Psychology: Ukrainian Scientific Journal*, no. 3, pp. 95–101.
2. Kozeruk Yu.V., Yevseychik Ya.O. (2015). Samooczinka yak faktor stanovlennya osobystosti studenta [Self-esteem as a factor of students' personality]. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, vol. 124, pp. 163–165.
3. Mishhenko M.S. (2016). Vplyv samooczinky na riven uspishnosti profesijnoyi diyalnosti [The impact of self-esteem on the level of professional success]. *Kherson State University Herald. Series: Psychological Sciences* (eds. Blynova O.Ye.), Xerson : Gelvetyka, vol. 6, no. 1, pp. 78–83.

4. Pyrlyk M. (2013). Strukturno-dynamichna model samooczinky [Structural and dynamic model of self-esteem]. *Visnyk Nacjonalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series : pedagogy]* (electronic journal), vol. 5. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_5_44 (accessed 17 December 2018).
5. Popelyushko R.P. (2008). *Psyhologichni umovy podolannya negatyvnoi samooczinky v yunaczkomu viczi* [Psychological conditions of overcoming negative self-esteem in youth age] (PhD Thesis), Kyiv.
6. Czzya Lyu (2017). Sczenichna diyalnist muzykanti-instrumentalistiv u konteksti psyhologichnoi teorii stresu [Stage activity of musicians-instrumentalists in context of the psychological theory of stress]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova. Seriya 14 : Teoriya i metodyka mysteczkoyi osvity* [Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 14 : Theory and Methodology of Artistic Education] (electronic journal), vol. 23, pp. 35–40. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2017_23_9 (accessed 10 December 2018).